

ביאורים

בסיום ההקדמה מגיע המהר"ל לנקודה המרכזית של ההקדמה - החקירה והעיסוק בציאת מצרים. לעומת החקירה אחרי ה' ודרכיו הנסתרות שקדמו לעולם, ניצבת יציאת מצרים כמפגש חי בין הבורא לעם ישראל. החקירה במפגש זה, לא רק שאינה אסורה, אלא היא אף רצויה וטובה - היא מרבה בכבודו של ה'; הקב"ה יצר את המציאות כדי להקים דירה בתחתונים [מדרש תנחומא נשא טז], להשרות שכינה בעולם גשמי וחומרי, בקרב בני אדם שיתרוממו ויתעלו בעבודת ה'. כמו שמלך ללא עם - אינו מלך, כך כביכול הקב"ה אינו מלך בלא התגלותו במציאות. הגילוי האלוהי חסר ופגום כאשר אנו לא חושפים אותו. בציאת מצרים יצר הקב"ה את עם ישראל בנסי ניסים. בכך הוא נפגש אתנו במפגש מיוחד ומרומם 'אני ולא מלאך' [הגדה של פסח], והוא רצה ורוצה שנכיר אותו כמה שיותר, שנפגוש בו כמה שיותר, וככה נגלה אותו בעולם ויתרבה כבודו.

לעומת זאת, עדיף למעט בחקירה באלוהות עצמה ובדברים שקדמו לעולם. הדבר דומה לכניסה לחדר פנימי של המלך, אל 'קודש הקודשים', מקום נעלה ומרומם ששכלנו הגס מתקשה לתפסו ולהכילו. כפי שכתבנו לעיל (י' סיון), כאשר נכנסים ברגל גסה להיכל האלוהות, הדבר לא מרבה כבוד ה' במציאות אלא ממעיט ומרחיק אותו מאתנו. כניסה כזו יוצרת הגשמה ומביאה לכפירה ולניתוק מה'. המהר"ל מחדש שאף שגטי יציאת מצרים גדולים ונפלאים אפילו מכריאת העולם, בכל זאת עלינו לחקור ולהעמיק בהם. זוהי 'הנהגתו את הנבדלים' - הנהגה גלויה ומפורסמת, שמטרתה להפגיש בינינו לבין ה'. מפגש ישיר, וחי. זהו גילוי שמתאים לנו, לרמה שלנו, לנבראים.

לא סתם נעשו נסים כאלה נפלאים. העיסוק בנפלאות יציאת מצרים לאורך הדורות מאיר לימינו אנו את האור שזכינו לו בציאת מצרים. הפלא הגדול מגלה לנו על גבורתו האין-סופית של ה' ויכולתו לפעול בעולם. סיפור יציאת מצרים מחזק את האמונה בעולם נברא ומושגה, שהקב"ה פועל בו ומביא אל ייעודו. הוא פועל בדיק ההיפך מאותם החוקרים באלוהות עצמה - אותם פילוסופים שחקירתם הביאה אותם לכפור בהשגחת ה'. לעומתם ניצבים נסי יציאת מצרים, יציבים ומאירים. חשיפת האמת על קרבתו ואהבתו של הקב"ה לעמו ולעולמו עוברת בעם ישראל מדור לדור - דרך סיפור יציאת מצרים.

הרחבות

• לשם מה לעסוק ב'מעשה בראשית' וב'מעשה מרכבה'?

כָּל אֵלֹהֵי דְבָרִים הַסֵּתֵר דְּבָר. רבי צדוק מלובלין ביאר שתי מטרות בלימוד חכמות אלה:
א. העולם החומרי נראה רחוק ומנותק מהקב"ה, וקשה לראות כיצד הקדושה האלוהית שורה בעולם. מטרת העיסוק במעשה בראשית ומעשה מרכבה "הוא להראות... שכל הבריאה כולה שנואית כנפדרת מן הבורא, באמת אין שום פירוד כלל. ודבר זה תכלית כל הבריאה, שיהיו הנבראים כולם מכירים שאינם דבר נפרד מן הבורא".
ב. הקב"ה ברא את כל הנבראים, אף השפלים ביותר, כדי לגלות את כבודו בעולם. ולימוד מעשה בראשית "הוא ההכרה אין כל הנבראים הם מעשה השם יתברך לקלוטו (=לשבוח)" [קונטרס ספר הזכרונות מצווה שלישית].

• מדרגות של קדושה

מַעֲשֵׂה בְרָאשִׁית. אף שיש ערך עצום בלימוד חכמות הנסתר, יש סדר ללימוד התורה. 'תורת הנסתר' עוסקת ברבדים פנימיים ועמוקים בתורה, ולכן יש להקדים לה את 'תורת הנגלה', המשמשת כבסיס ללימוד התורה. וכן כתב הרמב"ם: "ואני אומר שאין ראוי לטייל בפרד"ס (=תורת הסוד) אלא מי שנתמלא כריסו לחם ובשר, ולחם ובשר הוא לידע האסור והמותר וכיוצא בהם משאר המצוות" [יסודי התורה ד, יג]. הרמב"ם מונה מספר סיבות להקדמת לימוד הנגלה ודיני המצוות ללימוד הנסתר:

- לימוד תורת הנגלה מיישב את דעתו של האדם - עיסוק בתורת הסוד מעורר אצל האדם התרגשות רבה, שיכולה להביא את האדם לטעויות בלימודו. כדי להינצל מכך, יש להקדים לימוד עיוני בהלכה. לימוד זה, לא רק שמחדד את השכל ומפתחו, אלא גם משליט את כוח השכל על כוחות הנפש, ומווסת את הרגשות באופן הראוי [על פי יד פשוטה, יסודי התורה שם].
- חשוב לעסוק בלימוד דיני המצוות, כיוון שהם מדריכים את האדם בדרך הישרה בעולם הזה. חיים על פי דרך זו גם מרוממים את האדם, ובזכותה הוא זוכה לחיי העולם הבא.
- כל אדם יכול ללמוד ולהבין את תורת הנגלה, ואין כל אחד יכול להבין את תורת הנסתר.

ואמר: וכבד מלכים חקר דבר. פרוש, כמו שראוי לחקר כבוד המלך אשר הוא מולך על העם, והטעם שזהו כבודו של מלך, כי ברב עם הדרת מלך (משלי יז, כח). הרי המלך פאשר יש לו עם הם כבודו. וכאשר אתה חוקר על הנהגה ההיא, איך מנהיג אותם, הוא כבוד לְמֶלֶךְ, בְּמֵה שֵׁשִׁי לו עם והוא מנהיג אותם. וכן אצל מלך מלכי המלכים מלא כל הארץ כבודו, לא פאשר המציא אותם וסדר אותם שזהו קדם שהם נמצאים בשלמות, וכבודו, פאשר כבר מנהיג הנמצאים שהנמצאים הם לכבודו. הרי שאסור לדרש ברבים מעשה בראשית, איך שהוא המציא לפעל הנמצאים, ומפל שכן שאין לדרש את 'כבודו', בְּמֵה שהוא נבדל מן הנמצאים, וכן לדרש בסתרי עריות, החק שנתן לנמצאים שעליו נבראו שלא יצאו מחקם, שכל הדברים האלו אינם כבודו של מלך. שכבודו ששיש לו עם בנמצאות, שהם כבודו ומנהיג אותם, לא איך המציא אותם. ומי שדורש אלו דברים דומה שנקנס תוך חדר פנימי של מלך בשר ודם, שאין זה כבוד למלך להיות משתתף עם המלך פאשר הוא ביחודי. ולכה, כל אלו דברים הסתר דבר, אבן מן ויכלו, שכבר נבראו הנמצאים כלם שהם כבודו יתברך, ומכאן ואילך אינו מדבר רק בהנהגתו יתברך את הנמצאים שהם כבודו, יש לחקר אחר זה, שכל ענין זה כבודו יתברך שמו. ואף אם הם דברים מְפֹלָאִים מן האדם, והם יותר פלא ממעשה בראשית, כמו כל הנסים והנפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא, בְּמֵה שהם אחר מציאות העולם נאמר בזה: כבוד מלכים חקר דבר, שאין ההסתר רק איך היה מציאות העולם ממנו, וסוד עריות גם כן, חק שנתן השם יתברך לנמצאים, ודבר זה סדר שלהם, דבר זה יש להסתיר. אבן הנהגתו את הנבראים אחר המצאם, הוא כבודו יתברך, שהרי כל הנמצאים אחר המצאם הם כבודו, וכל אשר יש בו יותר פלא הוא יותר כבוד אל השם יתברך לחקר עליו, לפי שהוא מורה על גבורתו יתברך ויכלתו, ויש לחקר על זה. ומכל שכן שחקירתנו בזה הוא לכבוד השם יתברך, לסתם פיהם של דוברי שקר הדוברים על צדיק של עולם עתק, וזכות האמת יעמוד לנו והוא יתברך דרך אמת יורנו.

נאמר: וכבוד מלכים חקר דבר, פירוש: ראוי לדרוש ולחקור את מלכותו של המלך על העם, וזהו כבודו של המלך, כי עצם המלכות היא כאשר יש למלך עם. כאשר חוקרים כיצד המלך מנהיג את עמו זה כבודו, מפני שזה עצם המלכות, שיש לו עם והוא מנהיגו. וכן אנו אומרים ביחס לקב"ה: מלא כל הארץ כבודו, כלומר גילוי מלכותו, כאשר הנבראים בשלמות והוא מנהיג אותם, ולא בזמן בריאת המציאות וסידורה, מפני שבזמן הבריאה עדיין אינם בשלמותם. נמצאנו למדים כי אין לחקור את תהליך הבריאה, כיצד יצאו הנבראים אל הפועל, ובודאי שאין לחקור ולדרוש את 'הקב"ה עצמו, שהוא פרוש לחלוטין מהנבראים. וכן אין לחקור סתרי עריות, שהם החוקים שקבע הקב"ה לנבראים, כדי שלא יצאו מהתכונה בה נבראו. החקירה בכל הדברים הללו אינה מכבודו של המלך, כי כפי שאמרנו, כבודו כאשר הנהגתו בשלמות, שיש לו עם והוא מנהיגם, ולא קודם לזה. מי שחוקר באותם הדברים שאין ראוי לדרוש בהם, דומה כמי שנכנס לחדר הפנימי של מלך בשר ודם, שאין זה כבודו של מלך שיהיה אחד ההדיוטות שותף למלך כאשר הוא ביחודות, לכן לדברים אלו ראוי ההסתר. מויכלו ואילך, שכבר יצאו הנבראים אל הפועל ומעתה עוסק בהנהגת הקב"ה את העולם, בזה ראוי החקירה, כי היא כבודו של המלך. ואף אם דרכי הנהגה הם דברים נשגבים ונפלאים יותר מאשר מעשה בראשית, כמו הנסים והנפלאות שעשה הקב"ה, יש לחקור בהם, כי הם אחר שיצאו הנבראים אל העולם, וההסתר הוא רק על התהליך כיצד יצאו אל העולם. גם סוד העריות בכלל ההסתר, כי הוא המייחס לחוקים הקובעים את סדרם של הנבראים, אבל הנהגת ה' לאחר שיצאו אל גילוי העולם, זה כבודו של מלך. בהנהגת ה' את העולם, ככל שדבר מופלא יותר, כן יש כבוד גדול יותר כאשר חוקרים אותו, כי הוא מראה את גבורתו ויכולתו של המלך, על כן יש לחקור דברים אלו. ובודאי שכבוד ה' לחקור כאשר מטרת החקירה היא לכבוד הבורא, כדי לסתום פיהם של דוברי שקרים הדוברים על הקב"ה דברי כזב. וזכות האמת תעמוד לנו, והקב"ה בדרך האמת ינחננו.

[רק - אלא.]

אין לחקור
בנסתרות שלפני
בריאת האדם, יש
לחקור בהנהגת
האל את נבראיו
זהו כבודו